

Randers Fjord

Landskabet omkring fjorden

Istidslandskabet omkring Randers Fjord er præget af Nordøstfremstødet, der skred ind over området fra Mellemsverige i slutningen af Weichsel Istiden. Nordøstfremstødet nåede frem til Hovedopholdslinien, der kan følges fra Viborg til den dansk-tyske grænse i syd samt til Bovbjerg i vest. Fremstødet afsatte tykke istidsaflejringer der består af en blanding af sten, grus, sand og ler. På nedenstående kort er disse aflejringer angivet med mørk orange farve.

I takt med at Nordøstfremstødet smeltede væk fra området, anlagde de smeltende ismasser et net af smeltevandskanaler som dræned vandet mod vest og syd. På steder, hvor smeltevandet strømmede under isen, blev der anlagt tunneldale, der i dag ses som stærkt nederoderede dale i landskabet. Disse er på kortet angivet med en sort og takket signatur. Et iøjnefaldende træk ved områdets store tunneldale er, at de alle er orienteret mod sydvest og vest til et fælles punkt omkring Viborg og Hald Sø.

I løbet af den fortsatte afsmeltning, fulgte smeltevandet i en periode Gudenåsystemet. Dog lå der flere steder endnu store dødimasser, som blokerede for vandets afstrømning. I en lang periode var den nuværende Randers Fjord fyldt op af ismasser. Det betød, at vandet fandt andre strømningsveje. Smeltevandets retning mod Hjarbæk Fjord, foregik således gennem Skals Å dalen ind til ismasserne i Randers Fjord endeligt smeltede.

Landskabselementer omkring Randers Fjord på baggrund af Per Smeds landskabskort over Danmark. Områdets vigtigste landskabselementer udgøres af de lavtliggende havaflejringer fra stenalderen samt tunneldalen syd for Hald. Fjordens ydre del, karakteriseres af en isoleret istidsaflejring (moræneknolden omkring Ørsted). Fra: Århus Amt (1997): *Natur og miljø i og omkring Randers Fjord*.

Da det Ungbaltiske Fremstød for ca. 16.000 år siden nåede frem til den Østjyske Israndslinie havde Nordøstfremstødets ismasser i hovedreglen forladt Randers området. Da disse ismasser smeltede væk, udgjorde Gudenåsystemet endnu engang dræningsvejen, men denne gang foregik afstrømningen til Kattegat.

Ismasserne i Kattegat området var på dette tidspunkt svundet så meget ind, at smeltevandet kunne følge Gudenådalen hele vejen gennem Randers Fjord og videre ud til Kattegat.

Det markante dalsystem der i dag oversvømmes af Randers Fjord er dækket af tykke havaflejringer fra tiden lige efter istiden (lys orange farve). Aflejringerne er afsat af stenalderhavet, der dækkede de kystnære egne for ca. 5.000 til 7.000 år siden, idet landet som følge af ismassernes vægt, endnu lå lavt.

Aflejringer fra Stenalderen

Stockmarr (august 2004).

Fra slutningen af istiden har Randers Fjord i hovedtræk haft sit nuværende udseende.

Dog medførte stenalderhavets havniveaustigning en del ændringer i fordelingen af land og hav i tiden lige efter istiden. Da stenalderhavet stod højest, trængte havvandet ind i Randers Fjord og videre mod vest, gennem Nørreådalen helt ind til Langå, der ligger syd for Viborg.

Under den efterfølgende landhævning hævede området sig flere meter, således at de tidligere kystskrænter i dag findes inde i landet.

Stenalderhavets fossile kystskrænt ved Råby, umiddelbart syd for Råby Kær. Det flade landskab i baggrunden ud mod fjorden udgør stenalderhavets gamle havbund. Foto: Tove

Tunneldalen syd for Hald

Randers Fjord optræder som den østligste forlængelse af en hel sværm af tunneldale, der alle peger mod syd og vest med Hald Sø nær Viborg som fælles udgangspunkt. Her gjorde indlandsisen, der skred ind over Danmark fra Mellemsverige i sidste istid, ophold i et par tusinde år, hvorved enorme mængder smeltevand fossede ud under og foran isen. Alle disse dale har antageligt på en eller anden måde indenfor dette tidsrum, ført smeltevand frem til isranden ved Hald.

Udsigt over en del af tunneldalen nord for Randers. Tunneldalen huser i dag Tvede Å. Foto: Tove Stockmarr (august 2004).

Selve Randers Fjord er imidlertid ikke dannet som en tunneldal. Dog ses en mindre, men meget markant tunneldal i området syd for Øster Tørslev, hvori den nuværende Tvede Å har sit løb.

Tunneldalen kan følges fra Øster Tørslev ved Randers Fjord til den lille by Linde godt 5 kilometer nord for Randers. Dalsænkningen er antageligt dannet i forbindelse med Nordøstfremstødet, der i slutningen af Weichsel Istiden nåede frem til Hovedopholdslinien ved Viborg.